

Araştırma makalesi

Research article

Hemşirelik Öğrencilerinin Doğal Afet Okuryazarlık
Düzeyleri ve Eğitim Etkinliğinin DeğerlendirilmesiYasemin GÜMÜŞ ŞEKERCİ¹, Gülşah AYVAZOĞLU², Mustafa ÇEKİÇ³

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerine verilen doğal afet eğitiminin, doğal afet okuryazarlık düzeyine olan etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, hemşirelik bölümünde öğrenim gören 302 öğrenci ile yürütülmüş, öntest son test tek grup modelli yarı deneysel düzende yapılmıştır. Öğrencilere gruplar halinde 120 dakikalık “doğal afet eğitimi” verilmiş ve uygulaması yaptırılmıştır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Doğal Afet Okuryazarlığı Davranış Ölçeği, Doğal Afet Okuryazarlığı Bilişsel Eğilim Ölçeği kullanılarak eğitim öncesi ve eğitimden hemen sonra olmak üzere iki aşamada toplanmıştır. İstatistiksel değerlendirme; sayı, yüzde, minimum ve maksimum değerleri, ortalama, standart sapma ve bağımlı gruplarda t testi kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin %53.6’sı kendisinin, %64.9’u birinci derece yakınlarının doğal afet yaşadığını bildirmişlerdir. Öğrencilerin çoğunluğu daha önce afet eğitimi almış ve halen ilkyardım eğitimi (%26.6), afete yönelik seminer ve konferans (%18.1), deprem tatbikatı (%17.5), yangın tatbikatı (%15.2), arama-kurtarma (%13.1) ve yardım kampanyalarına (%9.5) katılmak istediklerini belirtmişlerdir. Doğal afet eğitimi sonrasında öğrencilerin doğal afet okuryazarlığı duyuşsal eğilimlerinde ve davranışlarında artış olmuştur (p<.001).

Sonuç: Doğal afet eğitimi, hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemiştir. Öğrenciler, doğal afetlerle ilgili faaliyetlere katılmak istediğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, afet eğitimi, hemşire adaylarını afet yönetimine hazırlamada önemli bir rol oynayacak olan hemşirelik müfredatına dâhil edilmelidir. Öğrencilere, doğal afetlerle ilgili seminer, konferans, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra uygulamalı tatbikatların düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Afet eğitimi, afete hazırlık, afet yönetimi, doğal afet okuryazarlığı, hemşirelik öğrencileri

ABSTRACT

Evaluation of Nursing Students' Natural Disaster Literacy Levels and Educational Efficiency

Aim: This study evaluated the effect of natural disaster education given to nursing students on the natural disaster literacy level.

Material and Methods: The study was carried out with 302 students studying in the nursing department, and the pretest-posttest was conducted in a quasi-experimental design with a single-group model. Students were given 120 minutes of “natural disaster training” and practice in groups. The data were collected in two stages, before and after the training, using the personal information form, the Natural Disaster Literacy Behavior Scale, and the Natural Disaster Literacy Cognitive Tendency Scale. Statistical analysis was made using number, percentage, minimum and maximum values, mean, standard deviation, and paired sample t-test.

Results: 53.6% of the students reported that they, and 64.9% of their first-degree relatives, experienced a natural disaster. Most of the students had received disaster training before and stated that they wanted to participate in first aid training (26.6%), disaster-oriented seminars and conferences (18.1%), earthquake drills (17.5%), fire drills (15.2%), search and rescue (13.1%) and aid campaigns (9.5%). After the natural disaster education, there was an increase in student's natural disaster literacy affective tendencies and behaviors (p<.001).

Conclusion: Natural disaster education positively affected nursing students' natural disaster literacy attitudes and behaviors. Students stated that they want to participate in activities related to natural disasters. Accordingly, disaster education should be included in the nursing curriculum, which will play an essential role in preparing nurse candidates for disaster management. Organizing seminars, conferences, training activities on natural disasters, and practical exercises for students is recommended.

Keywords: Disaster education, disaster management, disaster preparedness, natural disaster literacy, nursing students

¹Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Konya, Türkiye, E-mail: yasemin.sekerceci@selcuk.edu.tr, Tel: 05534055656, ORCID: 0000-0002-9661-0924

²Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Hatay, Türkiye, E-mail: gulsahayvazoglu29@gmail.com, Tel: 05455180152, ORCID: 0000-0003-0830-4570

³Öğr. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Hatay, Türkiye, E-mail: cekicm@gmail.com, Tel: 05357135782, ORCID: 0000-0002-8227-988X

Geliş Tarihi: 16 Aralık 2022, Kabul Tarihi: 26 Mart 2023

Atıf/Citation: Gümüüş Şekerci Y, Ayvazoğlu G, Çekiç M. Hemşirelik Öğrencilerinin Doğal Afet Okuryazarlık Düzeyleri ve Eğitim Etkinliğinin Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2023;10(3):200-206. DOI: 10.31125/hunhemshire.1219919

GİRİŞ

Doğal afet, oluşumunda insanın rol almadığı¹, yerine, süresine ve şiddetine göre değişen fiziksel, psikolojik, çevresel, ekonomik ve sosyal² kayıplara neden olan, yaşamı durduran ya da kesintiye uğratan, toplumların üstesinden gelme gücünün ve müdahalenin yeterli olmadığı olaylardır. Doğal afetler çoğunlukla ani başlar ve önlem alınamayacak kadar kısa sürede sonuçlanabilir. Afetlerin Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (Centre for Research on the Epidemiology of Disasters [CRED]) tarafından başlatılan, Acil Durum Veri Tabanı'nda (Emergency Events Database [EM-DAT]) 2021 yılında dünyada 432 afet olayının yaşandığı, 10.492 kişinin yaşamını yitirdiği, yaklaşık 102 milyon kişinin olumsuz etkilendiği rapor edilmiştir³. Türkiye'de ise 2020 yılında yaşanan afetlerin 349 kişinin ölümüne, 3022 kişinin yaralanmasına ve 76.995 kişinin etkilenmesine yol açtığı bildirilmiştir. Aynı raporda 2021 yılına afet olaylarının sayısındaki artışın ve büyük ekonomik kayıpların damgasını vurduğu belirtilmiştir⁴.

Ayrıca 6 Şubat 2023 tarihinde asrın felaketi olarak adlandırılan, Türkiye'nin Kahramanmaraş ili Pazarcık merkezli 7.7 büyüklüğünde ve Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğünde iki deprem meydana gelmiştir. Deprem çalışmanın yapıldığı il başta olmak üzere Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Kilis, Malatya ve Elazığ illerini etkilemiştir. Arama ve kurtarma alanında dördüncü seviye uluslararası yardım çağrısında bulunulmuştur. Veriler her geçen gün değişmekle birlikte 1 Mart 2023 tarihi itibarı ile toplam 45.089 kişi hayatını kaybetmiştir. Bölgede AFAD, UMKE personelleri başta olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası arama kurtarma personeli görev yapmıştır⁵.

Doğal afete hazırlık süreci ve afetle mücadelede toplumun okuryazarlık düzeyi önemlidir⁶. Afetlerin neden olduğu zararlar toplumun okuryazarlık düzeyi ile yakından ilişkilidir¹. Birey ya da toplumun doğal afet okuryazarlık düzeyinin artması, doğal afet karşısında gösterilen tepkiye, analiz ve değerlendirme yapmaya⁷, objektif olmaya, sorunlara pratik çözüm bulmaya, doğru kararlar verilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca doğal afet kaynaklı maddi ve manevi zararların, doğal afet okuryazarı ile azalacağı düşünülmektedir. Sözcü ve Aydınöz (2019) tarafından yapılan çalışmada akademik ortalaması düşük olan kesimin doğal afet okuryazarlığının düşük olduğu bildirilmektedir¹. Bu durum doğal afet okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler yetiştirmenin önemli olduğunu göstermektedir. Doğal afet okuryazarlığı yüksek olan bireyler, afet ile ilgi bilgiye sahip olup; afetle nasıl mücadele edeceğini bilir, gönüllü faaliyetlere katılır, sonuçları analiz eder, çevreyi ikincil tehlikelere karşı uyarır⁸. Bireyden kazandığı bilgileri kendisi ve çevresindekilere katkı sağlayacak şekilde kullanması beklenmektedir. Topluma katkı sağlama noktasında hemşireler afet yönetiminde (afete hazırlık, afetten korunma, afette müdahale ve sonrasında) etkin rol almaktadır. Hemşireler, afet durumunda ilk müdahale, hızlı değerlendirme, triyaj ve bakımda aktif görev almaktadır⁹. Ayrıca hemşirelerin afet planı hazırlama, uygulama,

değerlendirme ve güncellenme çalışmalarının her aşamasında yer alması gerekmektedir¹⁰.

Yapılan çalışmalar doğal afet okuryazarlık düzeyinin eğitim yoluyla artabileceğini^{8,11} ve eğitimin afete dirençli bir toplum oluşturacağını¹², afete karşı uzun vadeli savunma sağlayacağını¹³ ve afet sonucu oluşan zararın azaltılmasında etkili olacağını^{14,15} vurgulamaktadır. Eğitim, afet yönetiminin tüm aşamalarında (hazırlık, zararı azaltma, müdahale ve iyileştirme) yer almalı ve her aşamada toplumun katılımı ile gerçekleştirilmelidir¹². Fakat bu eğitimlerin sadece bilgiye dayalı olarak verilmemesi¹; anlama, kavrama, analiz etme, yorumlama ve değerlendirme becerilerini de içine alan, ezbere dayalı olmayan, güncel verilerle birlikte uygulamalı olarak verilmesi gerekmektedir.

Bu bilgiler ışığında gerek Türkiye'nin^{11,16} gerekse çalışmanın yürütüleceği bölgenin doğal afet açısından yüksek riskli olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca son yapılan "afet eğitimi konulu araştırmaların içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi" konulu çalışmada, 2005-2020 yılları arasında yürütülen yerli ve yabancı akademik çalışmalar incelenmiştir. Çalışmaların çoğunluğunda afet ile ilgili bireylerin görüşlerinin ve bilgi düzeylerinin saptandığı, afetlerin eğitim programına yansımalarının belirlendiği ve afet eğitiminin boyutlarına (basın ve medya, öğretim, plan-müdahale ve önem boyutu) odaklanıldığı sonucuna ulaşılmıştır¹⁷. Buradan hareketle bu çalışmada afet okuryazarlığında bireyin bilgi düzeyinden daha çok duyuşsal ve davranışsal boyutları ele alınmıştır. Ek olarak ulusal düzeyde afet eğitimi ile ilgili hemşire^{18,19} ya da hemşire adaylarına yönelik literatürdeki yetersizlik, araştırılması gereken önemli bir bilgi boşluğu olduğunu göstermektedir. Çalışma sonuçlarının üniversite öğrencilerine verilecek afet eğitimlerine ilişkin yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma bir üniversitede öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve öğrencilere verilen doğal afet eğitiminin okuryazarlık düzeyine olan etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmış yarı deneysel bir çalışmadır. Bu amaçla araştırma "Hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri nedir?" ve "Hemşirelik öğrencilerine verilen doğal afet eğitimi okuryazarlık düzeyleri üzerinde etkili midir?" problem cümlesi üzerinde temellendirilmiştir.

Hipotez

H₁: Doğal afet eğitimi öğrencilerin doğal afet okuryazarlığı duyuşsal eğilimleri ve davranışları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Hemşirelik öğrencilerine verilen doğal afet eğitiminin okuryazarlık düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapılan çalışma öntest-sontest tek grup modellenmiş yarı deneysel düzendedir.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, tek bir üniversitenin hemşirelik bölümünde öğrenim gören ve derslere devam eden öğrenciler

oluşturmuştur (N=358) Çalışmada örneklem seçimine gidilmeden evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda ön teste 346, son teste 311 öğrenci katılmıştır. Ön testte katılıp, son teste katılmayan 35 öğrenci ve son teste samimiyetsiz cevap veren (soruların çoğunluğuna cevap vermeyenler ve tek cevaplı sorulara birden fazla cevap verenler) 9 öğrenci olmak üzere toplam 44 öğrenci çalışma dışı bırakılmıştır. Bu çalışmanın örneklem grubunu 302 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmaya katılım düzeyi %84.4'dür. Araştırmaya dâhil edilme kriterleri çalışmaya katılmayı kabul etme ve veri toplama formlarını eksiksiz doldurmadır.

Veri Toplama Araçları

Veriler kişisel bilgi formu, Doğal Afet Okuryazarlığı Davranış Ölçeği ve Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Literatür doğrultusunda^{8,16,20,21} araştırmacılar tarafından hazırlanan formda, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, medeni durum, sınıf, anne-baba eğitim durumu, akademik ortalama, yaşanılan yerleşim yeri, gelir durumu) ve doğal afete yönelik farkındalıklarını içeren toplam 18 soru yer almaktadır.

Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim Ölçeği

Sözcü (2019) tarafından bireylerin doğal afete yönelik duyuşsal okuryazarlıklarını belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek 25 maddeden oluşmaktadır²². Ölçekte "duyarlılık (15 madde)", "bilinçlilik (7 madde)", "bireysel ve toplumsal hazırlık (3 madde)" olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. Ölçeğin ilk 16 maddesi olumlu, son dokuz maddesi olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Olumsuz maddeler ters kodlanmaktadır. Beşli likert tipinde olan ölçek "tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, hiç katılmıyorum" şeklinde kodlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.81 olarak bildirilmiştir. Bu çalışmada Cronbach Alfa katsayısı 0.82 olarak bulunmuştur.

Doğal Afet Okuryazarlığı Davranış Ölçeği

Sözcü (2019) tarafından bireylerin doğal afete yönelik davranışsal okuryazarlıklarını belirlemek amacıyla geliştirilen ölçek 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte "coğrafi sorgulama (10 madde)", "kişisel koruma tedbiri (6 madde)" ile "fiziksel ve fikirsel yaklaşım (7 madde)" olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. İlk 16 madde olumlu ifadelerden son yedi madde olumsuz ifadelerden oluşmaktadır²². Olumsuz ifadeler ters kodlanmaktadır. Beşli likert tipinde olan ölçek "her zaman, çoğunlukla, bazen, ara sıra, hiç" şeklinde kodlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.87 olarak bildirilmiştir. Bu çalışmada Cronbach Alfa katsayısı 0.86 olarak bulunmuştur.

Ayrıca Doğal Afet Okuryazarlığı Davranış Ölçeği ve Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim Ölçeği puan hesaplamasında; ölçek ortalamaları ve ölçek puanları kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra McBeth ve ark. (2008) tarafından geliştirilen yöntemde kullanılarak doğal afet okuryazarlığı üç düzeye (düşük-orta-yüksek) ayrılabilir. Her iki ölçekten alınan 12-27 arası puan "düşük", 28-44 arası puan "orta", 45-60 puan arası "yüksek" düzeyde doğal afet okuryazarlığını göstermektedir^{1,23}.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Çalışmanın verileri 16 Mayıs-20 Mayıs 2022 tarihleri arasında web sitesi üzerinden düzenlenen online anket formu internet erişimi olan öğrencilere uygulanmıştır. Verilerin toplanmasını takiben öğrencilere doğal afet eğitimi verilmiştir. Doğal afet eğitimi bir üniversitenin hemşirelik bölümünde öğrenimine devam eden öğrencilere verilmiştir. Çalışmanın yapıldığı üniversite Avrupa Birliği standartlarına uygun teorik ve pratik hemşirelik lisans eğitimi yürütülmekte ve müfredatta "İlk Yardım Hemşireliği" dersi 6. yarıyılıda verilmektedir. Bunun dışında hemşirelik öğrencileri afeti konu alan başka bir ders almamaktadırlar. Eğitim için dersin sorumlu öğretim elemanı ile iletişime geçilmiş, öğrencilerin ders saatleri öğrenilerek, uygun zaman dilimi ayarlanmıştır. Eğitimden birkaç gün önce dersin sorumlu öğretim elemanı tarafından öğrencilere doğal afete yönelik eğitim yapılacağı bildirerek, eğitimin nerede ve ne zaman verileceği bilgisi paylaşılmıştır. Araştırmacılar eğitim öncesi sınıf ortamını eğitime uygun hale getirmiştir.

Eğitimde önce hemşirelik öğrencilerine çalışma hakkında bilgi verilmiştir (çalışmanın amacı, beklentiler ve elde edilecek kazanımlar). Öğrencilere önce web sitesi üzerinden ortalama 10 dakika süren çevrimiçi veri toplama formları uygulanmıştır. Verilerin toplanmasını takiben, öğrencilere aynı araştırmacı tarafından dört oturum halinde (oturumlar sınıf bazında oluşturulmuştur, aynı sınıftan öğrenciler kendi oturumlarında eğitim almışlardır), ortalama 120 dakika teorik-görsel eğitim verilmiştir. Eğitimi veren ve uygulamasını yaptıran araştırmacılar, T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) Birey ve Aileler için Afet Bilinci Eğitimi sertifikalarına sahiptir.

Eğitim için T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından oluşturulan power point sunusundan ve eğitim videolarından faydalanılmıştır. Eğitimin içeriğini; temel bilgi ve kavramlar, afet öncesi yapılması gereken hazırlıklar, afet sırasında doğru davranış şekilleri, afet sonrası ilk anlar, yangın, tahliye oluşturmuştur. Ayrıca farkındalığın artması amacıyla deprem tatbikatı yaptırılmıştır. Eğitimden sonra öğrencilerin soruları cevaplanmış ve öğrencilere son test olan veri toplama formları online olarak tekrar uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri bilgisayar ortamında, Statistical Package for Social Science (SPSS) 22.0 istatistik programı kullanılarak analiz edilmiş, istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunlukları çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleriyle test edilmiştir. Tabachnick ve Fidell (2013)'e verilerin normal dağılımı için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 aralığında olması gerektiği bildirilmektedir²³. Bu çalışmada çarpıklık değeri -0.363 ile -0.375 arasında basıklık değeri ise -0.873 ile 0.402 arasında değiştiği gözlenmiştir. Bu doğrultuda verilerin normal dağıldığı belirlenmiş ve verilerin analizinde sayı, yüzde dağılımı, min., maks. değerleri, aritmetik ortalama, standart sapma değeri ve bağımlı gruplarda t testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Çalışma için bir üniversitenin sosyal ve beşeri bilimler bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulundan gerekli izin alınmıştır. Çalışma Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne, araştırma yayın etiği ve ilkelerine uygun olarak yapılmış, araştırmanın yürütüldüğü kurumdan izin alınmıştır. Ayrıca çalışmaya katılan öğrencilerden online ortamda "Bilgilendirilmiş Onam" alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada birkaç sınırlılık bulunmaktadır. Bunlardan ilki çalışmanın sınırlı bir sürede yapılması nedeniyle, öğrencilerin doğal afete yönelik duyuşsal eğilimleri ve davranışları eğitimden hemen sonra değerlendirilmiştir. Bilinen şekli ile eğitimin davranış değişikliği oluşturması için en az altı ay geçmesi gereklidir. Bu nedenle eğitimin davranış değişikliği oluşturup oluşturmadığı tespit edilememiştir. Sadece doğal afet okuryazarlığı davranış ölçeği toplam puanında artış belirlenmiş, uygulamaya yansiyip yansımadığı araştırılmamıştır. İkinci sınırlılık çalışma sadece bir üniversitenin hemşirelik bölümünde eğitim alan öğrencilerle yapılmıştır. Üçüncü sınırlılık ise öğrencilerin afet okuryazarlığı bilgi düzeyleri birkaç soru ile değerlendirilmiş, ayrıntılı inceleme yapılamamıştır. Çalışmanın sonuçlarını yorumlarken bu sınırlamalar dikkate alınmalıdır.

BULGULAR

Tablo 1'de öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri yer almaktadır. Öğrencilerin yaş ortalaması 21.33±2.26 (min.=18, max.=38)'dir. Öğrencilerin %60.9'u 18-21 yaş aralığında, çoğunluğu kadın (%70.2) ve bekâr (%95.7)'dir. Öğrencilerin %19.5'i birinci, %27.9'u ikinci, %24.5'i üçüncü ve %28.1'i dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerin anne (%81.5) ve babaları (%87.1) çoğunlukla 8 yıl ve altında eğitime sahiptir. Öğrencilerin %66.9'u 3.00-3.50 arası akademik ortalamaya sahiptir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	$\bar{X} \pm SS$
Yaş	21.33±2.26 (min.=18, max.=38)
n (%)	
Yaş	
18-21	184 (60.9)
22-25	103 (34.2)
26 ve üstü	15 (4.9)
Cinsiyet	
Kadın	212 (70.2)
Erkek	90 (29.8)
Medeni durum	
Bekâr	298 (95.7)
Evli	13 (4.3)
Sınıf düzeyi	
Birinci sınıf	59 (19.5)
İkinci sınıf	84 (27.9)
Üçüncü sınıf	74 (24.5)
Dördüncü sınıf	85 (28.1)
Anne eğitim durumu	
≤ 8 yıl	246 (81.5)
≥ 9 yıl	56 (18.5)
Baba eğitim durumu	
≤ 8 yıl	263 (87.1)
≥ 9 yıl	39 (12.9)

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri (devamı)

Akademik ortalama	
3.00 altı	52 (17.2)
3.00-3.50	202 (66.9)
3.50 üstü	48 (15.9)
Üniversiteden önce yaşanan yer	
Köy	63 (20.9)
İlçe	128 (42.4)
İl	111 (36.7)
Gelir durumu	
Gelir giderden az	125 (41.4)
Gelir gidere denk	153 (50.7)
Gelir giderden fazla	24 (7.9)
Toplam	302 (100.0)

Tablo 2'de katılımcıların doğal afet farkındalıklarına ilişkin sorulara verdikleri cevapların dağılımı yer almaktadır. Öğrencilerin %50.7'si kampüse ait afet planını, %78.8'i kampüsteki acil toplanma yerini, %66.2'si afet durumunda görevli olan kurum/kuruluşları bildiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Katılımcıların Doğal Afet Farkındalıklarına İlişkin Görüşleri

Değişkenler	n (%)
Kampüs afet planını bilme	
Evet	153 (50.7)
Hayır	149 (49.3)
Kampüs acil toplanma yerini bilme	
Evet	238 (78.8)
Hayır	64 (21.2)
Afet ile ilgilenen kurum / kuruluş bilme durumu	
Evet	200 (66.2)
Hayır	102 (33.8)
Bilinen kurum ve kuruluşlar*	
AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı)	206 (77.2)
Kızılay	29 (10.9)
UMKE (Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi)	22 (8.2)
Diğer (AKUT Arama Kurtarma, TSK, Tema, 112, Yeşilay)	10 (3.7)
Daha önce afete yönelik eğitim alma	
Evet	211 (69.9)
Hayır	91 (30.1)
Doğal afet yaşama durumu	
Evet	162 (53.6)
Hayır	140 (46.4)
Birinci derece yakınlarının doğal afet yaşama durumu	
Evet	196 (64.9)
Hayır	106 (35.1)
Yürütülen afet faaliyetlerine katılma	
Evet	155 (51.3)
Hayır	147 (48.7)
Katılmak istenen faaliyet türü*	
Seminer-konferans	149 (18.1)
Yangın tatbikatı	126 (15.2)
Deprem tatbikatı	144 (17.5)
İlkyardım eğitimi	219 (26.6)
Yardım kampanyası	78 (9.5)
Arama kurtarma	108 (13.1)
Toplam	302 (100.0)

* Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

Öğrenciler sırasıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılayı ve Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi (UMKE)'nin afete görevli olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin %69.9'u daha önce afet eğitimi almışlardır. Öğrencilerin %53.6'sı kendisinin, %64.9'u birinci derece yakınlarının afet yaşadığını bildirmişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlası herhangi bir afet faaliyetine katılmak istediklerini, bu faaliyetler arasında sırasıyla ilkyardım eğitimi (%26.6), seminer-konferans (%18.1), deprem tatbikatı (%17.5), yangın tatbikatı (%15.2), arama-kurtarma (%13.1) ve yardım kampanyaları (%9.5) olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 3'de katılımcıların doğal afet okuryazarlığı duyuşsal eğilim ve davranış ölçeklerinden ve alt boyutlarından alınan puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Öğrenciler doğal afet eğitimi öncesi "Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim Ölçeği"nden toplam 53.11±14.46 puan almıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde en düşük puan ortalaması "bireysel ve toplumsal hazırlığa" ait iken (9.46±2.65) en yüksek "duyarlılık" alt boyutuna (27.67±11.38) aittir. Öğrenciler

doğal afet eğitimi sonrası "Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilimler Ölçeği"nden toplam 56.95±12.56 puan almıştır. Ölçeğin alt boyutlarında en düşük puan ortalaması "bireysel ve toplumsal hazırlık" (9.55±2.25) en yüksek ortalaması "duyarlılık" alt boyutuna (31.74±10.33) aittir. Eğitim öncesi ve sonrasında ölçeğin "toplam" puanında ve "duyarlılık" alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir (p<.001) (Tablo 3).

Öğrenciler doğal afet eğitimi öncesi doğal afet okuryazarlığı davranış ölçeğinden toplam 51.21±15.17 puan almıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde en düşük puan ortalaması fiziksel ve fikirsel yaklaşıma ait iken (13.77±6.97) en yüksek ortalaması coğrafi sorgulama alt boyutuna (21.94±7.69) aittir. Öğrenciler doğal afet eğitimi sonrası doğal afet okuryazarlığı davranış ölçeğinden toplam 64.53±13.13 puan almıştır. Ölçeğin alt boyutlarında en düşük puan ortalaması fiziksel ve fikirsel yaklaşıma ait iken (15.22±5.33) en yüksek ortalaması coğrafi sorgulama alt boyutuna (28.68±7.31) aittir. Eğitim öncesi ve sonrası ölçeğin alt boyutlarında ve toplam puanında istatistiksel olarak anlamlı fark elde edilmiştir (p<.05) (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim ve Davranış Ölçeklerinden ve Alt Boyutlarından Alınan Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Ölçekler ve alt boyutları	Ön test X̄ ± SS	Son test X̄ ± SS	İstatistiksel sonuç ^a	
			t	p
Doğal Afet Okuryazarlığı Duyuşsal Eğilim Ölçeği				
Duyarlılık	27.67±11.38	31.74±10.33	-4.957	<.001
Bilinçlilik	15.95±5.83	15.68±4.92	.632	.528
Bireysel ve toplumsal hazırlık	9.46±2.65	9.55± 2.25	-.438	.662
Toplam	53.11±14.46	56.95±12.56	-3.796	<.001
Doğal Afet Okuryazarlığı Davranış Ölçeği				
Coğrafi sorgulama	21.94±7.69	28.68±7.31	-12.129	<.001
Kişisel koruma tedbiri	15.49±6.10	20.62±5.92	-11.001	<.001
Fiziksel ve fikirsel yaklaşım	13.77±6.97	15.22±5.33	-3.035	.003
Toplam	51.21±15.17	64.53±13.13	-12.480	<.001

a: Bağımlı gruplarda t testi, X̄: Ortalama, SS: Standart Sapma, p<.05

TARTIŞMA

Hemşire ve hemşire adaylarının afetlere yönelik eğitimleri konusunda literatürde az sayıda çalışma bulunmaktadır^{25,26}. Afet durumlarında etkin yanıt ve hizmet verebilmesi için gerekli olan bilgi ve beceriler hemşirelik öğrencilerine eğitim yolu ile verilmelidir²⁷. Hsu ve arkadaşları (2005) yaptığı çalışmada, hemşirelerin %72,4'ünün afet yönetimi hakkında eğitime katılmadığı ifade edilmiştir²⁸. Kalanlar ve Kubilay (2015) tarafından yapılan hemşirelik öğrencilerini konu alan çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun daha önce afet ve/veya afet hemşireliği konusunda herhangi bir eğitim almadığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada afet ve/veya afet hemşireliği eğitimi alan öğrenciler ilkyardım dersinde bir saatlik afetler konusuna değinildiğini belirtmişlerdir²⁷. İytemür ve Yeşil (2020) tarafından yapılan çalışmaya katılan hemşirelerin %70'inin afet ve acil durumla ilgili bir eğitime katıldıkları belirtilmiştir. Benzer şekilde bu çalışmaya katılan

hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu ilk yardım dersini dikkate alarak afet eğitimi aldığını belirtmiştir²⁹. Hisar ve Yurdakul (2015) yaptıkları çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin özellikle afetlerde kullanılan sahra hastanesi, tıbbi teçhizatlar/malzeme, triyaj, dekontaminasyon gibi konularda bilgilerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır³⁰. Bu başlıklar da dikkate alınarak hemşirelik bölümlerindeki müfredatlar bakıldığında afet temalı ders olmadığı, afet hemşireliği kavramının yeni olduğu ve bu alanda yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Ancak öğrencilerin afet farkındalığına verdikleri yanıtlar pozitif yöndedir.

Bond ve Beaton (2005) tarafından yapılan çalışmada, hemşirelerin afet hemşireliği konusunda eğitim ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Hemşirelerin %69,1'inin afet yönetimi ile ilgili eğitime ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir^{31,32}. Benzer şekilde Hasan ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan çalışmada, çalışmaya katılan hemşirelerin yarısının, afet becerilerini ve hazırlıklarını geliştirmek için işyerlerinde afet

yönetimi konusunda daha fazla tatbikat talep etmiştir³³. Tan ve arkadaşları (2017) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin afet hazırlık düzeyleri ve yapılacak afet eğitimleri taleplerini değerlendirmiş ve öğrencilerin afete hazır olma ve kurtarma becerileri hakkında bilgi için istekli oldukları saptanmıştır³⁴. Benzer şekilde bu çalışmaya katılan öğrencilerin afetlerle ilgili katılmak istedikleri eğitim/faaliyetlere bakıldığında öğrencilerin istekli oldukları görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğu ilk yardım eğitimi başta olmak üzere birden fazla eğitime katılmak istediğini belirtmiştir. Avcı, Kaplan ve Ortabağ (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin afetler ile ilgili tatbikatlarda sorumluluk almak istedikleri saptanmıştır³⁵. Benzer şekilde bu çalışmaya katılan öğrencilerde yangın ve deprem tatbikatına katılmak istediklerini ifade etmiştir. Bu durumun afetlerle iç içe yaşadığımız dünyada gelecek için umut vaat ettiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlığına yönelik duyuşsal eğilimleri (tutumları) ve davranışları eğitim sonrası artış göstermiştir. Literatürde hemşireler ve hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri üzerine yapılan çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle doğal afet okuryazarlık düzeyleri farklı gruplarla tartışılmıştır. Sözcü ve Aydınöz (2019) tarafından sekiz üniversitedeki öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmaya göre, öğretmen adaylarının doğal afet bilgileri ve davranışları orta, duyuşsal eğilimleri kısmen yüksek, genel doğal afet okuryazarlıkları ise kısmen yüksek düzeydedir¹. Benzer şekilde Demirdelen ve Çakıcı (2021) tarafından öğretmenler üzerinde yapılan diğer bir çalışmaya göre araştırmaya katılanların doğal afet okuryazarlığı davranış düzeyi ve duyuşsal eğilim düzeyi yüksek seviye olarak kabul edilmiştir⁸. Bu çalışmada her ne kadar hemşirelik öğrencilerinin doğal afet okuryazarlıklarına yönelik tutumları eğitim sonrası artmış olsa da "bilinçlilik" ve "bireysel ve toplumsal hazırlık" boyutlarında eğitim sonrası fark bulunmamıştır. Bu durum aslında eğitimin öğrencilerde doğal afet okuryazarlığına ilişkin yüksek farkındalık oluşturmadığını göstermektedir. Farkındalığın artmasında deneyimin önemi kadar düzenli olarak yapılacak eğitimlerinde katkısı büyüktür. Bu doğrultuda farkındalığı yüksek olan öğrencinin bireysel hazırlığı toplumsal hazırlığı da beraberinde getirecektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucuna göre afet eğitimi sonrası hemşirelik öğrencilerin doğal afet okuryazarlık tutum ve davranışlarını olumlu yönde etkilemiştir. Ayrıca hemşirelik öğrencilerinin çoğunluğu afetlerle ilgili eğitim/faaliyete katılmış ya da katılmak istemektedir. Afet eğitimi, hemşire adaylarını afet yönetimine hazırlamada önemli bir rol oynayacak olan

hemşirelik müfredatına ayrı bir ders olarak dâhil edilmelidir. Öğrencilere doğal afetlerle ilgili seminer, konferans, çalıştay, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra uygulamalı tatbikatların düzenlenmesi önerilmektedir. Olası bir afet ve acil durum anında sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde yüksek sorumluluk sahibi hemşirelerin eğitim müfredatlarında hizmet içi eğitimlerinde ve uygulamalı tatbikatlarla afet farkındalığı, bilgi düzeyi ve öz yeterliliğinin artırılması önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı (Kurul adı, tarih ve sayı no): Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır. (Karar No:17/06, Karar Tarihi:09.05.2022).

Çıkar Çatışması: Bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yoktur.

Katılımcı Onamı: Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yazar katkıları:

Araştırma dizaynı: YGS

Veri Toplama: GA, MÇ

Eğitim verilmesi: YGS, GA, MÇ

Veri Analizi: YGS, GA, MÇ

Makale Yazımı: YGS, GA, MÇ

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılmayı kabul eden bireylere teşekkürlerini sunar.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from the Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Committee of Hatay Mustafa Kemal University (Decision number: 17/06, Decision date: 09.05.2022).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from the participants.

Author contributions

Study design: YGS

Data collection: GA, MÇ

Providing education: YGS, GA, MC

Data analysis: YGS, GA, MC

Drafting manuscript: YGS, GA, MC

Acknowledgement: We would like to thank all individuals who approved to participate to the study.

KAYNAKLAR

1. Sözcü U, Aydınöz D. Examining the natural disaster literacy levels of pre-service teachers according to some variables. *International Journal of Geography and Geography Education*. 2019;40:79-91.
2. Gültekin V, Şeşen, Y. Afet okuryazarlığı. *Kuzucuoğlu AH, Şeşen Y, editörler. Bilgi merkezlerinde risk ve kriz yönetimi. İstanbul: Hiperlink; 2020.*
3. The Emergency Event Database (EMDAT). [Internet]. 2021 [Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022]. Erişim adresi: https://cred.be/sites/default/files/2021_EMDAT_rep_ort.pdf
4. The Emergency Event Database (EMDAT). [Internet]. 2020 [Erişim Tarihi: 17 Haziran 2022]. Erişim adresi: <https://public.emdat.be/data>

5. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD). [İnternet]. 2023 [Erişim Tarihi: 19 Haziran 2023]. Erişim adresi: <https://bitly.ws/36nEW>
6. Sözcü U. Doğal afetler ve doğal afet okuryazarlığı. (3.baskı). Ankara: Pegem Akademi; 2021.
7. Ünsal H. The information literacy level of vocational school and technical school students. Journal of Theoretical Educational Science. 2015;8(3):421-36.
8. Demirdelen S, Çakıcı AB. İlkokul/ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri: Osmaniye ili örneği. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2021;10(3):532-41.
9. Erdoğan Ö. Afet hemşireliği eğitimi. Öztekin SD, editör. Afet hemşireliği. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2018.
10. Akpınar NB, Ceran M. Afetlerle ilgili güncel yaklaşımlar ve afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları. PASHİD. 2020;1(1):28-40.
11. Dikmenli Y, Yakar H. Öğretmen adaylarının afet bilinci algı düzeylerinin incelenmesi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2019;16(1):386-416.
12. Mızrak S. Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2018;5(1):56-67.
13. Bernhardsdotti AE, Musacchio G, Ferreira MA, Falsaperla S. Informal education for disaster risk reduction. Bull Earthq Eng. 2016;14(7):2105-16.
14. Maya İ, Çalıskan C. Dünyada lisans derecesi düzeyinde afet eğitimi ve öğretimi yapan programların değerlendirilmesi ve Türkiye örneği. Turkish Studies. 2016;11(9):579-604.
15. Dikmenli Y, Gafa İ. Farklı eğitim kademelerine göre afet kavramı. MAKÜ Eğitim Fakültesi Dergisi. 2017;44:21-36.
16. Şahin Y, Lamba M, Öztop S. Üniversite öğrencilerinin afet bilinci ve afete hazırlık düzeylerinin belirlenmesi. MAD. 2018;3(6):149-59.
17. Koç H, Şeker G, Evcı N, Doğan M. Afet eğitimi konulu araştırmaların içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi. 2020;9(2):637-55.
18. Kalanlar B, Kubilay G. Afet hemşireliği eğitimi ve afet öncesinde afet hemşiresinin görevleri. DEUHFED. 2015;8(2):77-85.
19. Taşkıran G, Baykal Ü. Afetler ve Türkiye'de hemşirelerin afetlere hazır olma durumları: literatür inceleme. SHYD. 2017;4(2):79-88.
20. Arslan E. (2016). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin afet-acil durumlar hakkında bilgi tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi [Uzmanlık tezi]. Edirne: Trakya Üniversitesi; 2016.
21. Dökmeçi AH, Merinç F. Namık Kemal Üniversitesi öğrencilerinin temel afet farkındalığının değerlendirilmesi. Afet ve Risk Dergisi. 2018;1(2):106-13.
22. Sözcü U. Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi [Doktora tezi]. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi; 2019.
23. McBeth B, Hungerford H, Marcinkowski T, Volk T, Meyers R. National environmental literacy asesment project: Year1, national baseline study of middle grade students; final research report [Unpublished Project Report]. USA:Florida Institute of Technology; 2008.
24. Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics. Boston: Pearson; 2013.
25. Schmidt C, Davis J, Sanders J, Chapman L, Cisco M, Hady A. Exploring nursing students' level of preparedness for disaster res-ponse. Nurs Educ Perspect. 2011;32(6):380-3.
26. Usher K, Mayner L. Disaster nursing: A descriptive survey of Australian undergraduate nursing curricula. Australian Emergency Nursing Journal. 2011;14(2):75-80.
27. Kalanlar B, Kubilay G. Afetlerde toplum sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Afet hemşireliği. Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi. 2015;23(1):57-65.
28. Hsu C, Mas FS, Jacobson H, Papenfuss R, Nkhoma ET, Zoretic J. Assessing there adiness and training needs of non-urban physicians in public health emergency and response. Disaster Manage Response. 2005;3(4):106-11.
29. İytemür A, Tekeli Yeşil S. Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin hastane afet ve acil durum planları ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. HUHEMFAD. 2020;7(2):138-48.
30. Hisar KM, Yurdakul A. Bir üniversitenin hemşirelik öğrencilerinin afetlerde sağlık hizmetleri ile ilgili bilgilerinin değerlendirilmesi. MAKÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2015;3(2):54-65.
31. Bond E, Beaton R. Disaster nursing curri-culum development based on vulnerability as-essment in the Pacific Northwest. Nurs Clin North Am. 2005;40(3):441-51.
32. Şentürk S, Büyükdavraz G, Keskin AY. Yoğun bakım hemşirelerinin afet yönetimi hakkındaki bilgi, görüş ve yaklaşımları. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi. 2020;8(3):527-46.
33. Hasan MdK, Younos, TB, Farid ZI. Nurses' knowledge, skills and preparedness for disaster management of a megapolis: implications for nursing disaster education. Nurse Educ Today. 2021;107:105122.
34. Tan Y, Liao X, Su H, Li C, Xiang J, Dong Z. Disaster preparedness among university students in Guangzhou, China: Assessment of status and demand for disaster education. Disaster Medicine and Public Health Preparedness. 2017;11(3):310-7.
35. Avcı K, Kaplan B, Ortabağ T. Hemşirelik bölümündeki öğrencilerin afet konusundaki bilgi ve bilinç düzeyleri. Resilience Journal. 2020;4(1):89-101.